

## 'IXILIK NAHI GAITUZTENEAN, MARI'

“ ”

# Aitortza eta memoria, fikziotik ere bai

Oñatiko Antixena Gaztetxeak hamar urte bete ditu 2022an, eta urteurrena aitzakiatzat hartuta, irabazi asmorik gabeko ikus-entzunezkoa egin dute asanbladako kideek. Iragana dokumentatzeko zuten ideia fikzio bezala proiektatu da azkenean. Eta fikzioa, oso urrutira joan gabe, izan zitekeen errealitate. Alegiazko Oñatiko herrixkan gaztetxea desjabetuko du udalak; oso present egongo dira iraganeko borroken memoria, antolakuntza eta borroka gisako kontzeptuak.

 GORKA PEÑAGARIKANO GOIKOETXEA  DANI BLANCO

**2**032. urtea da, uda-sasoia, eta ate azpitik eskutitza jaso dute beroaz ihesi-edo harrizko lau hormen artean elkartu diren lau gazteek. Eskutitzak dakarren mezuak hitzez hitz dio, garai batean Oñatiko ostalaritza-eskola zena eta ondorengo Antixena Gaztetxea, bi asteko epean utzi egin beharko dutela egungo erabiltzaileek, kultur-espazio gisa erabiltzen hasteko asmoa duelako eraikinaren arduradun eta gutunaren sinatzaile den Oñatiko Udalak. Pentsatuko du udal-gobernuak, kultur-eskaintza aberasteko eraikin modernoa falta duela Oñatik, eta badela garaia herriari espazio seguru eta askotarikoa irekitzeko, Antixenak halako funtziorik beteko ez balu bezala. Edonolako ezerk ez du balio boterea duenarentzat, eta agintariek erabiliko dituzte ziur *abangoardia* eta *eraikin*

*alternatibo* gisako terminoak, kultur elkargune bat-edo eraikitzekeo argudio gisa. Kolektibo jakin batzuk beti soberan egongo dira batzuen begietan, Oñatin bezala, baita Euskal Herri eta mundu osoan ere.

Baina alegiazko kasuaz baino ez gara ari. Fikziozko pelikula egin dute Antixena Gaztetxekeo kideek gaztetxearen 10. urteurrenaren harira, *Ixilik nahi gaituztenean, Mari* izenburupean. Asteroko asanbladatik sortutako ideia gauzatzeko, talde-motorra osatu dute Anjel Lera, Mikel Garai, Xanti Ugarte eta ARGIArekin hitzordua egin duen Jone Markuletak (1999, Oñati). Fikziozkoa izatea bada bereizgarri, ez baitira gutxi bestela ere gaztetxe eta herri-mugimenduen inguruan egin diren ikus-entzunezkoak, baina oro har ezagun egin diren guztiek dute jarduna dokumentatzeko xedea.

“Eta gu ere bide horretatik gindoazen: egun bedeinkatua hura, dokumentala ez eta fikzioa egitea erabaki genuena!”, dio irribarre batez Markuletak. Herriko hainbat ikastetxeetan filma aurkeztu eta nerabeei gaztetxekeo proiektua gerturatzeko ariketa egin berritan jarri dugu hitzordua Markuletarekin. Antixena Gaztetxean, non bestela.

### ► Konbentzitu zintuzteten beraz, fikzioa egiteko.

Bai. Kontua da, aurreko gaztetxe eta mugimenduei begira jarri eta, zer egin behar genuen, gaztetxe bakoitzeko kide bat elkarrizketatu? Antixenak 10 urte egin ditu adibidez, eta besteak denetarik; bat edo beste egun bateko okupazioak ere izan ziren. Zaila zitzaigun neurtzen bakoitzari ze espazio



eman. Aitortza ze egingo genien bada, lau edo bost pertsonari? Horrexegatik, fikzioa egitea erabaki genuen. Baina dokumentalaren izaera guztiz galdu gabe, ez ginen-eta gai. Lagun batek esaten zigun: “Dilistak makarroiarekin jatera zoazte”. Izan ere, eszena batean, aitarren hitzartzean, paragrafo luze-luze bat geneukan aurreikusia iraganeko okupazioen berri emateko. Baina hori, oso luze. Dilistak makarroiarekin. ◀

Fikzioak zabal ditzake atak bide gehiago eta ezberdinak urratzeko, eta aspektu horrek izan du garrantzia apustu hori egitean. Desjabetze-mehatxuari fikziotik ere hel dakiokela erakutsi dute, nahiz eta kasik etengabeko erreallitate izan hainbat auzo eta herritan. Dena den, era egonkor edo desegonkorragoan jardun, ezeren gainetik, gaztete eta kolektibo orok duen helburua da filmarekin Oñatin bete nahi dutena

ere: herriari gaztetea bezalako espazioa ireki eta hainbat pertzepzio deseraikitzea; “indiferentziei aurre egitea”, Markuletak adierazi bezala. “Jarraituko du jendeak gaztete kanpo sentitzen, eta jende batek beti izango du berea ez den eta inoiz izango ez den leku denaren pertzepzioa”, uste du, baina ezin senda daitezkeen arrakala horietan gehiegi sakondu gabe, daukagunera ekarrita, baietz dio irribarre txiki batekin: jendea identifikaturik sentitu da pelikularekin.

Militantzia egiteko beste modu bat sortu dela adierazi du, produkzio lantaldean egon den pertsona multzo bat ez delako sarri gaztete gerturatu eta pozgarria delako hori. Herrian zilegitasuna irabaztea giltzarri izan ohi du espazio okupatu eta autogestionatuak, baina hortik urratsa eman eta jarraikotasuna eta jarioa bermatzeko lanketa ere beharrezko du; gero, erronka moduan eta filmean ageriko den gisan, ea desjabetze baten aurrean baden gai jendea bildu eta mamua geratzeko, protesta egiteko bederen. “Hala balitz, hor [Antixena] beheko eskailerak beteta gotea gustatuko litzaidake, hala imajinatzen dut desjabetze baten aurrean; eta filmean, ez zen hainbeste jende mugitu, baina asko zen eh, eta asanbladako kide ez diren dezentelkartu genituen”.

### BARE ETA EGONKOR

Hamar urte igaro dira ostalaritza-eskola zena okupatu eta Antixena Gaztetea martxan jarri zutenetik, eta kosta bada ere, era egonkor batean jarduteko zilegitasuna irabazi du espazioak. Uneotan behintzat, alegiazko egoera batean soilik ager daiteke desjabetzearen mamua. Edo fikziozko pelikula batean bestela, bere burua desjabetua irudikatzen duen asanblada baten ekimenez gainera. Jarduna, gaur egun, konstantea dela dio Markuletak, eta era berean horrekin batera giroa lasai dagoela uste du. “Egonkorregi” aukeran, agian.

### ► Zergatik diozu hori?

Orokotasun batean ezin dezaket hitz egin, baina askok partekatzen dugun sententzia da erosotasun batean sartu garelara, ondo irabazitakoa urte luzetan zehar. Eta ez dut esan nahi ez dugunik ezer egiten; kultur-eragile erreferentia da Antixena, hemen astebururo gauza asko daude eta jende pila bat bueltaka; eta jo, orain pelikula bat egin da. Asko da. Baina horixe diot, ez daukagula agian



lehen zeukaten segurtasun falta. Nik urte batzuk badaramatzat hemen eta etorkizunari begira oso lasai egon gara beti, ez da inoiz aparteko kezkarik egon. Eta noski, hobe [barreak]. ◀

Halako egoera lasairik ez du inoiz bizi izan Oñatiko gazte mugimenduak. Hori ziurtzat jo du Markuletak, baina iraganaz xehetasun askorik ez dute gaur egun gaztetxeko kide direnek. Filmerako, behar eta nahi zutelako, makina bat elkarrizketa egin dituzte iraganeko gertakarien berri lehen eskutik jasotzeko, eta handik eta hemendik, heldu dira ustezko jatorrira-edo. Eta jatorri hori kontatzeko moduak pelikula bat dirudi. Izan ere, eta antza denez, 1982an oñatiar batek Berlinera egindako bidaiatik sortu zen balizko autogestio proiektu baten ideia.

“ ”

Sentsazioa da erosotasun batean bizi garela; segurtasun falta gutxi daukagu”

Ustez eskutik heldu ziren irrati libre eta fanzine propioak Debagoiena bailara. Finean, eta pelikulan ere erakusten den harrotasun puntu berarekin, Euskal Herriko lehendabiziko gaztetxea Oñatin ireki zuten –ahoz ahoko ofizialtasunaren arabera, *gaztetxe* terminoa erabiltzen lehenak izan ziren–. Olaiturriko gaztetxe hura 1986an desjabetu zuten.

Gerora beste bederatzik okupazio ezberdin egon dira, eta gatazka asko sortu eraikinen jabe eta erakundeekin Markuletaren arabera. Gose-grebaren bat ere izan zen tartean, eta kanpaldiak ugari udaletxearen atarian. Ustez eraitsiko ez zen udalen jabetzako lokal okupatu baten kasua oso gogoan du elkarrizketatuak, artean nerabea zela, ustekabean goiz erdian desjabetu zuen Udalak eta ikastetxetik ihes eginda bertara joan eta bertatik bizi izan zuten makina bat gaztek. Lehen hartu emanetako bat gaztetxearekin, desjabetze baten ikusle izatea izan zen.

► Premia sortu zen herrian gaztetxe bat edukitzeko, eta Udala asko babesten zen gaztelekua bazegoela esaten. Baina horrek ez zuen balio, eta ez du balio, ez bai-kaude gu hor. Zuek zaudete, eta horrela ez da gaztetxea izango. Beti egongo gara zuten menpe, eta zuek hori nahi. Eztabaida puntu horretan zela sartu ziren San Martinen, eta ordurako bazegoen kalean presentzia. ◀

Kaleko presentzia, borroka eta antolakuntza; horixe da Marik bultzatu eta azpimarratzen duena pelikulan zehar. Desjabetzeari aurre egiteko antolatu, indarrak batu, kalean presentzia bermatu eta borroka egitea, alegia. Baina huts-hutsetik ere ez da abiatuko Mari; begiratuko du atzera, nahi gabe ere, ondo ezagutzen dutenen eskutik.

### ATZERA BEGIRATZEKO LEIHOA

Aipatu dugu lehenago, jarraikortasuna, jarria eta belaunaldi aldaketak ematen jakitea funtsezko izan daitekeela kolektibo baten biziraupenerako, eta zentzu horretan autokritika egin dute Oñatin. Izan ere, eta bere ezezagutzatik, Mar-



Iraganeko gaztetxe, okupazio, manifestazio eta hamaika ekintzetako argazkiak ikusgai daude Antixena Gaztetxeko paretetan.

kuletak aitortu du bazuela beldur puntu bat, iraganeko gaztetxeetako kideek nola har zezaketen pelikulako edukia; kontatu behar zuten historia behar bezala egin den ala ez, alegia. Bazuten kezka aitortza egin nahi eta edukian huts egiteko. Baina ez da antza halakorik gertatu, dio pozarren. Erantzun oso ona jaso dute herrian.

Dena den, buruhauste horri alderantziz ere begira diezaiokegu, muinean zer dagoen aztertu eta kritikari bide emanda.

► Kritika ere nahi genuen egin, nolabait ere esanez Marik ez dakiela ezertxo ere ez iraganeko borrokez, eta oro har, gaztetxe eta gaztetxe mugimenduen iraganaz. Nor ibili zen eta non adibidez, gutxi. Ezezagutza handia somatzen da hor, dena oso itxia balego bezala. Eta orain, niri horrela galdetuta, alde batetik esango dizut baietz, Antixenan beti daudela atek irekita; baina beste alde batetik ezezkoa emango nizuke, uste dut.

#### Ateak ireki arren, informazioa trukutzen jakin behar da.

Nik ere banekien gaztetxe gehiago egon zirela Oñatin, baina ez nekien hainbeste mugimendua egon zenik, ezta gutxiago ere, eta hemendik hamar urtera egongo den Marik ez du jakingo. Hortik ere abiatzen da pelikula. Ez da egin memoria ariketa hori, eta ez dakit zergatik. Guk, pelikula egiterakoan, atzera begira jarri behar izan dugu nahitaez, eta oso baliagarri egin zaigu ezagutza hori jasotzea. Eta nolabait ere, baliagarri egin zaigu sinisteko eta indarra emateko oraingo gaztetxeari. Ez dakit, bultzada ematen dizu jakiteak zer gauza egin ziren lehen jarduna aurrera eramateko leku egonkor bat eskuratzearen alde. Orain badaukagu leku hori, baina esan-



dakoa, ezer gutxi dakigu iraganaz. Eta azkenerako, leku horren iraganaz ezer gutxi dakizun etxe batean sartzen zara. ◀

“ ”

Bultzada ematen du lehen zer egin zen jakiteak; oraingoa indartzen du”

Informazioa biltzeko izan dituzte bidelagunak, asanbladako kideren baten gurasoak ere izan zirelako garai batean partaide, eta espero gabeen ere, ondorioztatu dute, taberna guztietan aurki daitekeela asko dakien bat. Filmean ere egiten da halako erreferentziarik: “Egiten ari garen proiektzio guztietan ari gara komentatzen, gu aurrez ere ez baikara hain kontziente izan: *ziur zuen herrian*

*ere badaukazuela 'Txator' moduko pertsona bat, agian ez halako ergela, baina ziur istorio pila bat dakizkiela”.*

Ziur, beraz, Oñatiko Txator bezalakorik aurkituko dutela Elorrión, Burlatan, Altsasun, Olaztin, Donostian zein Bilbon besteak beste, aukera asko izango baitira filma ikusi eta edukiaz hitz egiteko. Jakin badakite dokumentala egin izan balute atek mugatuagoak izango zituztela, eta zorteko direla beraz, Deba-goienatik irten eta agian Madrilera eta Bartzelonara ere joateko moduan izango direlako; izan ere, itzultzaile den lagun bati esker, katalanera eta galizierara ere itzuli nahi dute filma.

Aurkeztuko duten herrietan espero dute hausnarketa egiteko ahalegina ikustea, Oñatin kokatu izanagatik ere, jorratzen diren gaiak gaztetxe guztietan eman daitezkeelako; izan ere, finean, iraungitzen ez diren hainbat kontzeptu barnebiltzen baitira: antolakuntza eta borroka, eta iraganeko jardunaren memoria, aitortza egiteko ondoren. ●



Grabazioetako hainbat irudi. 2022ko uztailean egin zituzten grabaketak. Argazkiak: Propio utzitakoak